

ԳԱԼՈՒՍ ԿՅՈՒՊԵՆԿՅԱՆԻ ԿՏԱԿԻ ԵՎ ՀԱՄԱՆՈՒՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ԿԱՐԵՎՈՐ
ԲԱԺԻՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Գալուստ Կյուլպենկյան հիմնարկությունը հիմնադրվել է 1956-ին՝ Լիսաբոնում (Պորտուգալիա)՝ համաձայն բրիտանահպատակ հայ մեծահարուստ նավթարդյունաբերող Գալուստ Կյուլպենկյանի (1869-1955թթ.) 1953թ. հունիսի 18 թվակիր կտակի:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ առ այսօր գոյություն ունեն տարբեր կարծիքներ Գ. Կյուլպենկյանի կտակի «աղճատումների» հարցի շուրջ, անհրաժեշտ է անդրադառնալ նրա որոշ կարևոր բաժիններին:

Նյութը պատրաստվել է կտակի հրատարակված տարբերակի և հիմնարկության կանոնադրության հիման վրա, որոնք տեղադրված են նաև հիշյալ հաստատության համացանցի էջերում¹:

Գ. Կյուլպենկյանը կտակը կազմել էր ֆրանսերեն լեզվով, որին ազատորեն տիրապետում էր. պատճառը, թերևս, նրա՝ պորտուգալերենի ոչ հստակ իմացությունն էր, ինչպես վկայել է կտակը վավերացնող նոտար Ֆերնանդո Տավարեզ դը Կարվալիոն: Կտակի բովանդակությունը ֆրանսերենից պորտուգալերեն թարգմանել է Պեդրո Բատալիա Ռեիսը Գ. Կյուլպենկյանի ու նրա երկու վկաների՝ Մանուել Անտունես Ուրբեյրոյի և Էռնեստո Պերեյրա դը Ալմեյդայի ներկայությամբ, որից հետո թուրքն էլ ստորագրել են այն (1953թ. հունիսի 18)²:

¹ <http://www.gulbenkian.org/english/statutes.asp>, Azeredo de Perdigo J., Calouste Gulbenkian Foundation, Chairman's Report, Lisbon, 1961, pp. 191-201:

² http://www.gulbenkian.pt/fundacao_estatutos_testamento.asp

Գ. Կյուլպենկյանը կտակատարներ նշանակեց լորդ Ռեդկլիֆ Վերմեդին, Ժոզե Ազերեդո դը Պերդիգանին և Գևորգ Եսայանին³: Հարկ է կտակից մեջ բերել մի հատված, որն անմիջապես առնչվում է լորդ Ռեդկլիֆին և ուշագրավ է այն առումով, որ հետագայում Ռեդկլիֆը հրաժարվեց կտակատարի իր պաշտոնից: Կտակի՝ լորդին վերաբերող հատվածում ասված է. «...ներկայումս լորդ Ռեդկլիֆը, իր պաշտոնական պարտականությունների պատճառով չի կարող ընդունել պաշտոնը գործադրելու իրավունքը (խոսքը կտակատարի պաշտոնի մասին է-վ.Ղ.): Սակայն հնարավորինս շուտ, երբ հաղթահարվի խոչընդոտը, նա պետք է անցնի հավատարմատարի և հիմնարկության գործերի կառավարչության վերադաս տնօրենի պարտականությունների կատարմանը...»⁴:

Լորդը Կիպրոսի կոմիսարն էր և զբաղեցնում էր Մեծ Բրիտանիայի պետական գերագույն իրավագետի պաշտոնը, որն էլ արգելել է նրան զբաղվելու այլ գործով⁵: «Մարդը և իր գործը» աշխատության մեջ նշված է, որ Ռեդկլիֆը. «...անմիջապես հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն...»⁶: Իսկ ըստ Լ. Բալազյանի՝ «...երկարատև բողոք-նամակագրության միջոցով իր դժգոհությունն ու անհամաձայնությունը պաշտոնապես հայտնելուց հետո՝ ուղղված Խոսե Դե Ազերեդո Պերդիգայոյին, չհանդուրժելով նրա թելադրանքով կատարված պորտուգալական իշխանությունների կողմից թույլ տրված կամայականությունները, դուրս եկավ կտակատարի իր պարտականություններից»⁷:

Դատելով Ժոզե Ազերեդո դը Պարդիգանի և Ռեդկլիֆի միջև տեղի ունեցած նամակագրության տևողությունից՝ կարելի է եզրակացնել, որ Գ. Կյուլպենկյանի մահից հետո այնքան էլ երկար ժամանակ չէր անցել, երբ լորդը հրաժարվեց իր պարտականություններից: Ռեդկլիֆը համաձայն չէր կտակի որոշ կետերի ձևակերպումներին, բայց պնդել,

³ Նույն տեղում:

⁴ Նույն տեղում:

⁵ Արեւ. օրաթերթ, քիւ 11.622, 7 մարտ, 1957, Կահիրե:

⁶ Գալուստ Սարգիս Կիւլպենկեան: Մարդը եւ իր գործը (այսուհետև՝ Մարդը և իր գործը), Գալուստ Կիւլպենկեան Հիմնարկութեան Հայկական Համայնքներու Ծառայութեան Բաժանմունք, Լիզպոն, 1999, էջ 50:

⁷ Բալազյան Լ., Գալուստ Գյուլբենկյան, Ե., 2004, էջ 249:

որ դրանք աղճատվել կամ վերափոխվել էին, ճիշտ չէ, քանզի կտակը կազմելու պահին լորդն անձամբ ներկա չի եղել այդ գործընթացին և բնական է, որ տեղյակ չէր Գ. Կյուլպենկյանի որոշ ծրագրերի մասին: Ռեդկլիֆը հիշատակում է, թե ծանոթ էր հայ նավթարդյունաբերողի՝ հասարակական-բարեգործական հիմնադրամ ստեղծելու մտադրությանը և նշում էր, որ որևէ երկրի օգնելու հարցում նա որևէ մեկին առաջնություն չէր տալիս շեշտելով դրա համամարդկային բնույթը⁸:

Հայտնի է, որ հայ մեծահարուստը Ֆրանսիայից Պորտուգալիա տեղափոխվեց անվտանգության նկատառումներով, որովհետև 1942թ. Ֆրանսիայի մեծ մասը նվաճվել էր ֆաշիստական Գերմանիայի կողմից, որն իրական վտանգ էր ստեղծել նաև Կյուլպենկյանի համար: Միանգամայն բնական է, որ նա որոշել է ստեղծվելիք բարեգործական հաստատության մայր կառույցը տեղակայել Պորտուգալիայում՝ այն համարելով ապահով երկիր: Սակայն դա չէր նշանակում, որ հաստատությունը ծառայելու էր միայն Պորտուգալիային ու նրա ժողովրդին:

Կտակի 14-րդ բաժնում մասնավորապես ասված է. «...գործերի կառավարության կենտրոնը պետք է տեղակայված լինի Լիսաբոնում, թեև հավատարմատարները լիազորված են հանձնաժողովներ ստեղծել, եթե դրանք անհրաժեշտ կհամարվեն բաժանմունքների արդյունավետ գործունեության համար»⁹:

Պերդիգանին ուղղված իր 1956թ. փետրվարի 27 թվակիր նամակում Ռեդկլիֆը գրում է. «...իսկապես, կտակի այն կետը, որով կտակարարը արտահայտում էր իր ցանկությունը՝ ստեղծել Լիսաբոնում տեղակայված «Մշտական պորտուգալական հաստատություն», ճշգրտում է, որ այդ հաստատության նպատակները լինելու են մարդասիրական, զեղարվեստական, կրթական ու գիտական, և որ գործունեությունը չի իրականացվելու միայն Պորտուգալիայում, այլ նմանապես բոլոր այն երկրներում, որտեղ նպատակահարմար կհամարեն կառավարիչները: Անկարելի է արհամարհել այս բառերի կարևորությունը...»¹⁰:

⁸ Gulbenkian N., Portrait in oil, New York, Simon and Schuster, 1965, pp. 331-332:

⁹ Azeredo de Perdigao J., նշվ. աշխ., էջ 197:

¹⁰ Gulbenkian N., նշվ. աշխ., էջ 330-337:

Ուրեմն, ո՞րն էր խնդիրը. առավել ևս, երբ հետազայում հիմնարկությունն իր մշակութային կենտրոնները հիմնեց Լոնդոնում և Փարիզում¹¹: Ինչու՞ էր մի տեղ լորդը հաշվի մատում Կյուլպենկյանի կտակի բաժինների հետ, որոնք վերաբերում էին հիմնարկության նպատակներին ու տեղակայմանը, մի այլ տեղ առարկում, թե կտակարարը մտադիր չէր իր նյութական բոլոր միջոցները, կամ դրանց մի ինչ-որ մասը Պորտուգալիային հատկացնել¹²:

Ինչպես Ուեդկլիֆն, այնպես էլ Գ. Կյուլպենկյանի շրջապատի մարդիկ, որոնց թվում նաև Գ. Կյուլպենկյանի որդին՝ Նուբար Կյուլպենկյանը, գիտակցում էին հիմնարկության ստեղծման և տեղակայման հետ կապված հարցերի լրջության աստիճանը, որը կարող էր սրվել Գ. Կյուլպենկյանի մահից հետո: Ճիշտ է՝ Ուեդկլիֆը դժգոհում էր, թե Կյուլպենկյանն իր հարստությունը ձեռք չի բերել Պորտուգալիայում, կամ պորտուգալական պետության հովանավորությամբ կատարված գործարքների արդյունք չէ, սակայն միևնույն ժամանակ մոռանում էր նշել, որ այդ հարստությունը ձեռք էր բերվել Իրաքում, իսկ անգլիական իշխանություններն էլ ոչ թե հովանավորել, այլ ժամանակ առ ժամանակ խոչընդոտել էին հայ նավթարդյունաբերողի գործունեությանը¹³:

Ո՛չ Պերդիգանը, ո՛չ էլ պորտուգալական իշխանությունները թույլ չէին տա, որ հիմնարկության կենտրոնատեղին տեղափոխվեր Պորտուգալիայի սահմաններից դուրս, այն դեպքում, երբ դրա համար ունեին առավել քան բավարար իրավական հիմքեր՝ պարփակված կտակի հետևյալ բաժնում. «...գործերի (հիմնարկության-Վ.Դ.) կառավարչության կենտրոնը պետք է տեղակայված լինի Լիսաբոնում...»¹⁴: Այլ հարց է, երբ Ուեդկլիֆը փորձում էր ակնարկել «ոչ միայն Պորտուգալիայում...» ձևակերպումը՝ հավանաբար նպատակ ունենալով ոչ հե-

¹¹ <http://www.guilbenkian.org.uk>, <http://guilbenkian-paris.org>. Կտակում չէր նշված հայկական համայնքների ծառայության բաժանմունք ստեղծելու մասին. հիշյալ բաժանմունքն ստեղծվել է հիմնարկության առաջին ղեկավար Ժոզե Ազեդեյի ղեկավարությամբ և Գ. Եսայանի քանքերով:

¹² Guilbenkian N., նշվ. աշխ., էջ 330-337:

¹³ Նույն տեղում, էջ 352:

¹⁴ Azeredo de Perdigao J., նշվ. աշխ., էջ 197:

ռավոր ապագայում որպես հիմնարկության կենտրոնատեղի ընտրել Լոնդոնը: Ճիշտ է՝ Պերդիգանին ուղղված նամակներում նա բացահայտ ոչ մի ակնարկ չի արել այդ կապակցությամբ, սակայն դրանց բովանդակությունից նշմարվում էր լորդի հիշյալ մտադրությունը:

Գ. Կյուլպենկյանի կտակում ասված է, որ. «...պորտուգալական օրենսդրությանը համապատասխան՝ ներկա կտակով ստեղծվել է հիմնարկություն, որը պետք է կրի «Գալուստ Կյուլպենկյան հիմնարկություն» պաշտոնական անունը: Հիմնարկության ստեղծման հիմնական սկզբունքը հետևյալն է.

ա) այն մշտնջենապես պորտուգալական է, տեղակայվելու է Լիսաբոնում, սակայն անհրաժեշտության դեպքում կարող է մասնաճյուղեր ունենալ քաղաքակիրթ աշխարհի ցանկացած մասում,

բ) նրա նպատակները լինելու են բարեգործական, գեղարվեստական, կրթական և գիտական,

գ) նրա գործունեությունն իրականացվելու է ոչ միայն Պորտուգալիայում, այլև ցանկացած որևէ երկրում, որտեղ նպատակահարմար կհամարեն նրա ղեկավարները,

դ) այն ղեկավարվելու է ստորև նշված հավատարմատարների և նրանց կողմից ընտրված այլ անձանց միջոցով...»¹⁵:

Ռեդկլիֆն այն կարծիքին էր, թե Կյուլպենկյանի կտակի որոշ ձևակերպումների մեկնաբանությունը հնարավոր էր այլ իրավագետների կողմից վիճարկել՝ հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ հիշատակված ձևակերպումները չափազանցված կարևորություն են տալիս հիմնարկության գտնվելու վայրի ընտրությանն ու այն ղեկավարող օրենսդրությանը¹⁶:

Կարելի է նշել, որ սա արդեն յուրօրինակ իրավական խառնաշփոթ ստեղծելու փորձ էր՝ ամեն գնով հասնելու նրան, որ նախ՝ հիմնարկության գլխավոր կառույցը չտեղակայվի Պորտուգալիայում, ապա փորձ կատարվի այն հիմնելու Մեծ Բրիտանիայում: Հարկ է ընդգծել, որ չհասնելով դրան և խոչընդոտների հանդիպելով՝ իրականացնե-

¹⁵ Նույն տեղում, էջ 195:

¹⁶ Gulbenkian N., նշվ. աշխ., էջ 332:

լու կտակատարի իր պարտականությունները, որոնց մասին նշված էր նաև կտակում, լորդ Ռեդկլիֆը հրաժարական տվեց:

Գ. Կյուլպենկյանի կտակում նշված է, որ հավատարմատարները արդյունավետ համագործակցություն էին իրականացնելու Ավետում Չակոբյանի, Էքսերջյանի, Կարլ Պ. Լ. Վիշոյի, Ռոբերտո Կյուլպենկյանի և Լ.Գ. Դենտոնի հետ, ինչպես նաև պետք է լիարժեք համագործակցություն ապահովվեր «Պարոնայք թոմսոն Սակ Լինտոկ և միություն» անգլիական հաշվապահական ընկերության հետ: Ստեղծվելիք հիմնարկության հույժ կարևոր ֆինանսական խնդիրները լուծելու նպատակով կտակատարները խորհրդակցելու էին ամերիկյան որևէ բարձրակարգ բանկի հետ, ինչպիսին օրինակ, Չեյսի ազգային բանկն է¹⁷:

Գ. Կյուլպենկյան հիմնարկությունը ժառանգեց կտակարարի նախնային շահութաբաժինը, որն այն ժամանակ կազմում էր մոտ 4 մլն. ֆունտ-ստերլինգ, իսկ հետագայում հասավ 10 միլիոնի¹⁸: 1976թ. «Irax Petroleum Co. Լժժ»-ի նավթահորերի ազգայնացումից և ընկերության լուծարումից հետո Իրաքի կառավարությունը կասեցրեց Գ. Կյուլպենկյան հիմնարկության Իրաքում ունեցած նավթային եկամտի արտոնությունը¹⁹:

Գ. Կյուլպենկյանը հիմնարկությանը կտակեց նաև արվեստի գործերի իր հավաքածուն, որի համար 1969թ. Լիսաբոնում բացվեց հատուկ թանգարան: Հայ բարերարը կատարել էր նաև որոշ մասնակի հատկացումներ Կ. Պոլսի Սուրբ Խաչ հիվանդանոցին և Երուսաղեմի Գալուստ Կյուլպենկյան գրադարանին²⁰:

1956թ. հուլիսի 18-ին Պորտուգալիայի կառավարությունը թիվ 40690 հրամանագիր-օրենքով Գ. Կյուլպենկյան հիմնարկությանը շնորհեց իրավաբանական անձի կարգավիճակ, իսկ նրա կանոնադրության մշակման աշխատանքներում մեծ դեր խաղաց ժոզե Ազերեդո դը Պերդիգաոն²¹:

¹⁷ http://www.gulbenkian.pt/fundacao_estatutos_testamento.asp

¹⁸ Մարդը և իր գործը, էջ 50:

¹⁹ Calouste Gulbenkian Foundation, Report of the accountancy checking commission, Relating to the year 1976, Lisbon, 1977, p.3:

²⁰ Azeredo de Perdigao J., նշվ. աշխ., էջ 196-197:

²¹ Նույն տեղում, էջ 179-187:

Հիմնարկության կանոնադրության մշակումը վերջ տվեց այն բոլոր շահարկումներին, որոնք գոյություն ունեին հաստատության տեղակայման վայրի, նրա վերադաս ղեկավար մարմնի գործառնությունների, ինչպես նաև ունեցած ֆինանսական կարողության և դրա բաշխման վերաբերյալ: Հարկ է անդրադառնալ կանոնադրության այն կարևոր բաժիններին, որոնք վերաբերում են հիմնարկության տեղակայման վայրին, Վարչական խորհրդի պարտականություններին և ֆինանսական միջոցներին: Ստորև շարադրվող նյութի տվյալները վերցրել ենք հիմնարկության համացանցի էջերից²²:

Իրավական առումով հիմնարկությունը հիմնադրամ է և հանրային սպասարկման մասնավոր կառույց՝ օժտված իրավաբանական անձի կարգավիճակով (գլուխ 1-ին, հոդված 1): Հաստատությունը կառավարվում է հիշյալ կանոնադրությամբ և նշված է, որ որևէ թերացման կամ բացթողման դեպքում այն պետք է ղեկավարվի պորտուգալական համապատասխան օրենքով: Հիմնարկությունը մշտնջենապես պորտուգալական է (հոդված 2), տեղակայման վայրը՝ Լիսաբոն (հոդված 3):

Ըստ կանոնադրության՝ նպատակահարմար համարվելու դեպքում կարելի է հիմնել մասնաճյուղեր, որոնք, ինչպես վերը նշվեց, այժմ գործում են Լոնդոնում ու Փարիզում: Կանոնադրության երկրորդ գլխում ներկայացված են հիմնարկության նպատակները և գործունեության բնագավառները, որոնք բարեգործական, գեղարվեստական, կրթական ու գիտական են (հոդված 4), իսկ գործունեությունն իրականացվում է ոչ միայն Պորտուգալիայում, այլև ցանկացած մի որևէ երկրում, որտեղ նպատակահարմար են համարում հաստատության ղեկավարները (հոդված 5):

Կանոնադրությամբ ամրագրվել են նաև Գ. Կյուլպենկյանի կտակով սահմանված որոշ մասնակի հատկացումները, այն է՝ Կ.Պոլսի Սուրբ Խաչ հիվանդանոցին և Երուսաղեմի Գալուստ Կյուլպենկյան գրադարանին (հոդված 7):

Հիմնարկության դրամագլխի մասին նշված է կանոնադրության 3-րդ գլխում: Հիշյալ գլխի 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիմնարկության

²² <http://www.guilbenkian.org/english/statutes.asp>

դրամագլուխը կազմված է կտակարարի ունեցվածքի ողջ ակտիվից՝ անկախ դրա բնույթից և տեղակայման վայրից: Կանոնադրությամբ շեշտված է, որ հիմնարկությունն իրավունք ունի իր լիազորությունների ու կարողությունների շրջանակներում ունենալ եկամուտներ և ընդունել բոլոր այն նվիրատվությունները, որոնք կարող են կատարվել տարբեր հասարակական գործիչների կամ կազմակերպությունների կողմից:

Հիմնարկության գործերի կառավարչությանն է նվիրված կանոնադրության 4-րդ գլուխը, որտեղ նշված է, որ հաստատության կառավարումն իրականացվում է Վարչական խորհրդի կողմից՝ կազմված 3 կամ 9 անդամից, որոնցից մեկը խորհրդի նախագահն է: Կանոնադրությամբ ընդգծվում է նաև, որ ելնելով հիմնարկության՝ պորտուգալական լինելու և այն հանգամանքից, որ այն ղեկավարվում է պորտուգալական օրենքներով՝ Վարչական խորհրդի մեջ պետք է գերակշռեն ազգությամբ պորտուգալացիները (հոդված 11): Կտակարարի ցանկությամբ՝ Վարչական խորհրդի աթոռներից մեկը զբաղեցնում է Գ. Կյուլպենկյանի ուղիղ գծով արյունակից հետնորդը (հոդված 12): Հիմնարկությունն ունի նաև պատվավոր նախագահի պաշտոն, որը, սակայն, կրում է զուտ խորհրդանշական բնույթ (հոդված 13):

18-րդ հոդվածում նշված է, որ հիմնարկության հիմնադրի կողմից ընտրված Վարչական խորհրդի առաջին անդամների պաշտոնական պարտականությունները ցմահ են: Խորհրդում ցմահ պարտականություններ ունի նաև Գ. Կյուլպենկյանի ուղիղ գծով արյունակից հետնորդը, իսկ մնացած անդամները ռոտացվում են (հոդվածներ 20, 21): Կտակի համաձայն՝ Վարչական խորհրդի բոլոր անդամները վարձատրվում են:

Կանոնադրության 5-րդ գլուխը նվիրված է հիմնարկության նյութական միջոցների վերահսկողությանը: Այդտեղ մասնավորապես նշված է, որ յուրաքանչյուր տարի Վարչական խորհուրդը պետք է կազմի հիմնարկության նվիրատվությունների ճշգրիտ գույքացուցակ և պատրաստի եկամուտների ու ծախսերի պաշտոնական հաշվետվություն: Կտակարարի կամքով հիմնարկության բոլոր հաշվետվությունների ստուգումը մշտապես պետք է գտնվի «Արտոնագրված հաշվապահ»

ների» հսկողության ներքո (հոդված 23): Ի հավելումն դրա՝ ստեղծվել և գործում է Հաշվապահական ստուգող հանձնաժողովը՝ բաղկացած Հանրային հաշվապահության, Հանրային աջակցության կազմակերպությունների գլխավոր տնօրեններից և երեք անդամներից, որոնք նշանակվում են Լիսաբոնի Գիտությունների, Արվեստի ակադեմիաների, Բանկային գործի և բանկերի ազգային խորհրդի կողմից (հոդված 24):

Հաշվապահական ստուգող հանձնաժողովը յուրաքանչյուր տարի՝ մինչև հունիսի 30-ը, ստուգում է հիմնարկության նվիրատվությունների գույքացուցակը և նախորդ տարվա եկամուտների ու ծախսերի պաշտոնական հաշվետվությունը՝ հիմք ընդունելով «Արտոնագրված հաշվապահների» զեկույցներն ու փաստաթղթերը (հոդված 25): Հաշվապահական ստուգող հանձնաժողովը պատրաստում է զեկույց, որը հրատարակվում է հիմնարկության միջոցներով: Հիշյալ հանձնաժողովի բոլոր անդամները վարձատրվում են: Աշխատավարձի չափը որոշվում է Վարչական խորհրդի կողմից: Այն կարող է փոփոխվել յուրաքանչյուր երեք տարին մեկ:

Գ. Կյուլպենկյանն ու Ժոզե Ազեբեդո դը Պերդիգանը ցանկանում էին, որպեսզի ստեղծվի ոչ միայն բարեգործական կառույց, այլև հուսալի ձևով կառավարվող կազմակերպություն, որի կարևոր հարցերը չվճռվեին մեկ անհատի, կազմակերպության կամ կառավարության կողմից, այլ փոխկախվածության մեջ գտնվեին միմյանցից՝ ապահովելով հաստատության արդյունավետ և անխափան աշխատանքը: Գ. Կյուլպենկյանի կտակի ձևակերպումներն ու հաստատության կանոնադրությունը լուծեցին վերոհիշյալ խնդիրները, որի արդյունքում էլ հիմնարկությունն առ այսօր շարունակում է բարեսիրական բեղմնավոր գործունեություն իրականացնել աշխարհի տարբեր մասերում:

**ВАГРАМ КАРАХАНИЯН
ИИ НАН РА**

**О НЕКОТОРЫХ ВАЖНЫХ ПУНКТАХ ЗАВЕЩАНИЯ
ГАЛУСТА ГЮЛБЕНКЯНА И УСТАВА
ГЮЛБЕНКЯН УЧРЕЖДЕНИЯ**

РЕЗЮМЕ

Учреждение Галуст Гюлбенкян был основан в 1956 г. в Португалии согласно завещанию нефтяного магната Г. Гюлбенкяна (1869-1955). Своим декретом (40690, датированный 18-го июля 1956 г.) правительство Португалии признало правосубъектность вышеупомянутого учреждения.

Учреждение Г. Гюлбенкян занимается благотворительной деятельностью во всем мире. Оно имеет отделения в Лондоне и в Париже. В учреждении также есть Армянский отдел, который оказывает материальную помощь Армении и Армянской Диаспоре.